

fins a l'adquisició del llenguatge (llibre I), passant per les fases d'adquisició de la raó sensitiva (llibre II), la raó intel·lectual (llibre III) i la raó moral, social i religiosa (llibre IV, on s'inclou la cèlebre *Professió de fe d'un vicari de Savoia*: aquí Rousseau exposa els principis religiosos que motivaren la seva ruptura amb Voltaire, el qual considerà molt reaccionàries les seves opinions en la matèria). El llibre V s'ocupa de l'educació de Sophie, la futura muller del protagonista, i en aquest punt no es pot considerar gaire innovador, ja que la principal funció que atribueix a la dona és l'estrictament convencional de muller i mare.

Llegint l'*Emili* s'entén perfectament que Rousseau hagi estat considerat un precursor de l'escola activa, de la pedagogia en llibertat i de moltes de les tendències de la pedagogia contemporània. Hi trobem moltes idees de les que aquestes escoles posaren en pràctica posteriorment: la necessitat d'una educació individualitzada que respecti la personalitat de l'infant, que el tracti tal com és, més ençà de l'home que serà i els vicis i prejudicis del qual projecta

inconscientment l'educador tradicional sobre aquest adult en miniatura amb què el confon; el concepte d'educació negativa, que busca sobretot evitar les coaccions que priven l'infant de ser ell mateix; la crítica d'una pedagogia basada en l'obediència, la imitació i la memorització («De memòria, ni les faules de La Fontaine!»); la consideració que l'educació és bàsicament desenvolupament intern i formació espontània: cal desvetllar l'interès i la curiositat de l'infant, però deixar que ell mateix es plantegi els interrogants que l'estimulin a discórrer («No cal que l'infant aprengui la ciència, cal que la inventi ell mateix. Si mai substituïu en la seva ment la raó per l'autoritat, no raonarà mai»), etc.

L'*Emili* es publicà per primera vegada a París l'any 1762 amb un peu d'impremta fals datat a l'Haia. Rousseau pretenia així evitar la censura, però no ho aconseguí. El 9 de juny d'aquell mateix any el Parlament de París emetia un decret en què ordenava cremar el llibre i detenir el seu autor, però aquest, avisat pels seus amics els ducs de Luxembourg, fugí l'endemà cap a Suïssa.

Deu dies més tard eren les autoritats de Ginebra les que feien cremar el llibre i amenaçaven Rousseau amb l'empresonament si gosava entrar a la ciutat. Aquestes persecucions no sols no impediren la difusió del llibre en els ambients il·lustrats, sinó que n'estimularen la lectura i la discussió clandestines. Una curiosa conseqüència d'aquesta repressió intel·lectual fou la proliferació de tota mena d'anti-Emilis (llibres amb títols com *L'Emili cristià*, el *Nou Emili* o *L'Emili desenganyat*, els autors dels quals, avui ben oblidats, pretenien combatre els excessos d'escepticisme i tolerància i l'afebliment del principi d'autoritat que hi ha en l'obra de Rousseau.

L'edició catalana publicada per Eumo amb el suport de la Diputació de Barcelona és modèlica en la seva adequació als objectius perseguits. Una traducció àgil i acurada, una cronologia útil i concisa, una bibliografia suficient i rigorosa, i dos pròlegs excel·lents: el de J. González-Agàpito i S. Marquès, que constitueix una bona guia de lectura, i el d'Alain Verjat, que la situa en el context ideològic en què fou gestada.

JOSEP SARRET

«L'Església i el regionalisme i altres textos (1887-1889)»

JOSEP TORRES I BAGES.

Edició a cura de Joan Lluís Pérez Francesch
Edicions de La Magrana i Diputació de Barcelona, 1985
XLI i 157 pàgines.

El nacional-catolicisme català

Josep Torres i Bages no sols és un dels pensadors catalans més importants dels darrers cent anys, sinó que també és un dels menys coneguts. I quan dic que és un dels menys coneguts em refereixo a un fet concret i fàcilment constatable: per molta gent, Torres i Bages només és el nom sota el que s'amaga un bisbe integrista de començament de segle. I prou, aquí s'acaba tot.

L'aparició de *L'Església i el regionalisme i altres textos (1887-1889)*, amb un excel·lent «Estudi preliminar» de Joan Lluís Pérez Francesch, és una bona oportunitat per conèixer el pensament de Josep Torres i Bages. Un pen-

sament que, pel que sembla, encara té una certa vigència. Però d'això ja en parlarem al final. Anem primer al moll de l'os del pensament torrassí.

L'Església i el regionalisme està format per un conjunt d'articles que veieren la llum en la coneguda revista de l'època *La Veu del Montserrat* durant l'any 1887. El que —per cert, en una prosa excel·lent— pretén Torres i Bages en aquesta sèrie d'articles és, fonamentalment, demostrar aquestes tres coses: que l'esperit català és essencialment cristià, que la religió cristiana té caràcter regionalista i que la nació i la regió (destruïda per la revolució liberal) sols poden reconstruir-se sota la protecció i l'impuls de la religió.

Quant al primer punt —l'essència cristiana de l'esperit de Catalunya—

Torres i Bages és prou contundent quan escriu autèntiques sentències com és ara les següents: «Catalunya, la va fer Déu, no l'han feta els homes»; «potser no hi ha altra nació tan entera i sòlidament cristiana com fou Catalunya»; «Crist, restaurador de la naturalesa, és el cor de la nació catalana, i al suau i ordenat ritme de sa saviesa i amor es movien els fundadors i pares del nostre poble», etc. I, ¿per què —o en virtut de què— l'esperit català és cristià? Torres i Bages recorre a l'apodíctica aristotèlica per «demostrar» l'arrel profundament cristiana de Catalunya. En efecte, tot invocant el principi aristotèlic segons el qual les operacions són de la mateixa naturalesa que el subjecte que les executa, el nostre autor proclama que «molt cristià deu



ésser l'esperit de la nació catalana quan de tal manera ho són les institucions que d'ell deriven, les manifestacions que el tradueixen i tal la força de resistència a tot el que el contraria». En d'altres termes, l'esperit de la nació catalana és cristià perquè així ho són les manifestacions del poble català: l'organització social («recta interpretació de la naturalesa»), l'organització familiar («vertadera organització cristiana»), l'organització del domini de la terra (que «satisfà el dogma que la terra ha estat creada per a tots els homes»), el pensament («tots els grans pensadors fins als nostres dies han estat pensadors cristians»), la saviesa popular i el folklore (on «veurem ja no solament les eternes creences i les piadoses pràctiques, les virtuts morals i les teològiques, sinó fins la devoció més tendra i al mateix temps

més sòlida»), etc. Torras i Bages, però, encara va més lluny i afirma que aquells que intentessin canviar l'esperit cristià típic del poble català, no farien altra cosa —si ho aconseguissin— que dur a terme la «transsubstanciació» de la pàtria, i el que ens en quedaria «fóra un nom buit de tota realitat».

Ara bé, no es tracta sols que l'esperit religiós sigui el tret definidor de l'ésser català, sinó que la mateixa religió i l'Església també tenen esperit regionalista (o nacionalista, si voleu). La raó, no cal dir-ho, es troba en les manifestacions del poble i de la jerarquia eclesiàstica regional: la forma de resar, la llengua emprada en l'oració, la manera d'administrar els béns eclesiàstics temporals, la legislació canònica, etc.

Torras i Bages, com és sabut, visqué en una època en què triomfava la revo-

lució liberal. I el liberalisme no volia regions, sinó nacions. Torras i Bages, regionalista convençut, també es proposarà demostrar que la «Revolució» (és a dir, el liberalisme) és antiregionalista i que la religió és l'única força que pot restaurar la regió. La revolució és antiregionalista perquè, essent «concupiscent per naturalesa», xucla la vida de les regions: vol imposar la seva voluntat arreu, odia el govern del país pel país, etc. La regió, però, serà reconstruïda per la religió i per Crist, perquè, diu Torras i Bages, «sols pot reconstruir la regió el qui l'ha feta». Així de simples són les «demostracions» del bisbe Torras.

Fins aquí les tesis de *L'Església i el regionalisme*. Ara, tenint en compte que no hi ha cap pensament ni pur ni neutre, convé preguntar-se pel significat últim de la molt catòlica teoria torrassiana de la regió. Enfront del catolicisme propugnat per Valentí Almirall —obert, liberal i progressista—, la proposta de Torras i Bages és, ni més ni menys, la representació política més acabada del catalanisme tradicional catòlic. En aquest sentit, Torras i Bages és l'expressió ideològica dels interessos polítics i ideològics dels terratinents i d'una certa burgesia comercial i industrial que veu en Almirall un home d'idees massa avançades. Però hem de tenir compte a l'hora de valorar el pensament de Torras i Bages que, si bé som davant d'un ideari tradicionalista i ruralista, això no significa que Torras sigui el representant de l'integritisme. En certa mesura, si voleu, el projecte torrassianista pot ser considerat com una mena de regeneracionisme essencialista, que pretén —com el mateix Torras diu— «despertar el poble adormit i sense consciència de si mateix». En resum, nacionalisme catòlic i, per entendre'ns, de dretes. Un nacionalisme catòlic que prendrà cos de forma definitiva quan Torras i Bages publiqui, el 1892, el que sens dubte n'és l'obra més coneguda i important, *La tradició catalana*.

Al principi d'aquestes línies dèiem que el pensament de Torras i Bages encara té certa vigència. En efecte, ¿com no veure «l'esperit» del bisbe Torras en el document titulat *Arrels cristians de Catalunya*, publicat recentment per la Conferència Tarragonina? ¿Com no adonar-se del torrassisme que vertebrava la ideologia dels partits que avui governen Catalunya? I és que, pel que sembla, encara no hem acabat de superar la disjuntiva catalanisme tradicional/catalanisme modern.